

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Jalasvuori, Matti

Title: Tiedenaisen kuolema

Year: 2016

Version:

Please cite the original version:

Jalasvuori, M. (2016, 18.05.2016). Tiedenaisen kuolema. Tiedeblogi.
<https://www.jyu.fi/blogit/tiedeblogi/jalasvuori>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Tiedenaisten kuolema

Matti Jalasvuori

Millaisen tarinan tieteenekijä jättää jälkeensä? Kymmenen vuotta sitten koputin varovaisesti professori Jaana Bamfordin oveen. Kevään syventävä molekyylibiologian kurssi oli juuri loppunut ja arvelin, että professori kenties vielä muistaisi minut.

Olin ollut edelliset kesät töissä raksalla ja sitä ennen laitossiivoojana. Tuolloin, 24 vuoden päättäväisessä iässä, ajattelin, että nyt jos joskus on aika yrittää päästä tekemään jotakin missä sinua ei pidetä pelkästään toivottomana "kesäapupoikana". Sanoin tulevani ilmaiseksi töihin. Jaana oli eri mieltä. Niin kesällä 2006 minusta tuli Jaanan uuden labran toivoton palkallinen kesäapupoika.

Jaanan kuolemasta oli kulunut alle viikko, kun matkasin kokoukseen Rivieralle Les Treilles -säätion 800 hehtaarin tiluksille. Siellä uutinen Jaanan kuolemasta oli järkytys. *Jyväskylän yliopisto* ei sanonut juuri kenellekään mitään, mutta Jaana Bamford kylläkin. Kuuluisat tiedemiehet puristivat kättä, ottivat osaa.

Iloisen puheensorinan säestämässä päivällispöydässä unohduin katselemaan ikkunaa piiskaavaa sadetta ja siitä heijastuvia ihmisiä tiedostaen, etten ollut päätenyt tännekään omin avuin. Jos tarina olisi mennyt hieman toisin, Jaana olisi kenties istunut seurassamme.

"Last Universal Common Ancestor and its contemporary viruses", sanoi otsikko kokouksen aikataulun ylänurkassa. Jaana oli ollut mukana *Cell*-lehdessä vuonna 1999 julkaistussa tutkimuksessa, jossa ensimmäistä kertaa osoitettiin, että sinulle ajoittain syysflunssan aiheuttavan adenoviruksen esi-isä oli olemassa jo planeettamme alkutaipaleella. Harva meistä pääsee edes lähelle vastaavanlaisia löytöjä tiedeurallaan. Mutta ihmiset muistivat ensimmäisenä kuitenkin persoonan, ei niinkään tiedettä: "Jaana was so cheerful, I always remember her using the cart in the lab as a kick scooter", sanoi Pasteur Instituutin tutkija puoliääneen viinilasia tuijotellen.

Jaana Bamford ryhmänsä kanssa.

Jaana oli luonnetta. Vuonna 2004 hän lähetti kaksi erillistä julkaisua arvostettuun tiedelehti Natureen. Toimittajat innostuivat tutkimuksesta, mutta vaativat artikkeleiden yhdistämistä. Jaana kieltäytyi, ja lopulta Nature joutui arvioimaan tilanteen uudestaan. Niin lehti julkaisi molemmat tutkimukset lehden samassa numerossa. Sitä Jaana oli: tiedenainen, joka ei auktoriteetteja juurikaan kumartanut.

Jaana ei liikaa pohtinut sitä, mitä sanoi. Se saattoi aiheuttaa väärinkäsityksiä häntä huonommin tunteville. Välillä kiukuttelimme puolin ja toisin, joskaan harvoin erityisen tosissamme – tutkimusryhmän sisällä näimme, kuinka Jaana välitti ihmisistä. Hän saattoi soittaa lähes mihin tahansa aikaan vuorokaudesta ja aina puhelu alkoi samoilla sanoilla: ”Jaana tässä, enhän herättänyt (lapsia)?”

Kerran olin eksynyt pahanpäiväisesti Pariisin sivukujille, kun kännykkä alkoi väristä. Jaana oli ostanut aavistuksen liikaa lihaa lähitilalta ja kertoi, että ylijäämä pitäisi tulla hakemaan (”Mä hukun tähän lihaan!”). Päädyin lopulta puoleksi tunniksi kadunkulmalle istumaan ja juttelemaan Konneveden puhtaista vesistä. Sen jälkeen harhailu kielitaidottomien fransmannien seassa ei tuntunut enää niin toivottomalta.

Hieman Jaanan kuoleman jälkeen satuin hakemaan sähköpostilaatikostani viestejä tutkimusryhmämme postilistan nimellä. Ketju ulottui lähes kymmenen vuoden taakse, se oli oma outo historiikkinsa pienen tiedeyhteisön arjesta. Satojen viestien joukossa oli sekä suuria ilouutisia syntyneistä lapsista että hyvin surullisia viestejä elämän toivottomilta hetkiltä. Minun piti lisätä ketjuun vielä yksi viimeinen viestini. Se oli lyhyt toteama siitä, mitä oli tapahtunut sekä ajankohtainen käytännön asia. Loppuun lisäsin runon (jonka lukeminen ei tuntunut millään onnistuvan).

Tuijottelin viestiluonnosta aikani. Jotakin oli pahasti väärin. Tajusin, että olin vuosien ajan puntaroinut kaikkien viestieni sisältöä Jaanan näkökulmasta, siitä mitä hän niistä ajattelisi. Mutta miten laittaa listalle postia itsensä professorin kuolemasta? Silloin ymmärsin, että Jaanan myötä päättyi aikakausi myös omassa elämässäni. Ennen kuin pystyin lähettämään viestin, minun oli pakko käydä poistamassa Jaanan sähköpostiosoite listalta. Tiedän tietysti, ettei sille ollut järkevää, ”tieteellistä” perustetta. Mutta me olemme ihmisiä, välillä me unohdumme katselemaan sadetta ja tähtiä.

Viimeinen sähköpostini päättyi **Mary Elizabeth Fryen** runoon. Ohjaajani, esimieheni ja ystäväni tarinaa kunnioittaen,

Do not stand at my grave and weep.
I am not there; I do not sleep.
I am a thousand winds that blow.
I am the diamond glints on snow.
I am the sunlight on ripened grain.
I am the gentle autumn rain.
When you awaken in the morning's hush
I am the swift uplifting rush
Of quiet birds in circled flight.
I am the soft star that shines at night.
Do not stand at my grave and cry;
I am not there; I did not die.

Matti Jalasvuori, molekyylibiologian dosentti ja yliopistotutkija 18.5.2016